

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
АРХИТЕКТОНСКО-ГРАЂЕВИНСКО-ГЕОДЕТСКИ ФАКУЛТЕТ У
БАЊОЈ ЛУЦИ

ИЗВЕШТАЈ
о оцени урађене докторске дисертације

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 54. Статута Универзитета у Бањој Луци, ННВ-е Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета, је на својој 4. седници, одржаној дана 18.1.2021. године, донело Одлуку број 14/3.62/21, о именовању Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације под називом: Обрасци урбане регенерације у функцији очувања идентитета историјског језгра - студија случаја Требиње, кандидата мр Јасне Гузијан, дипл. инж. Архитектуре, у саставу:

1. **Проф. др Александра Ђукић**, ванредни професор, ужа научна област Урбанизам и просторно планирање, Архитектонски факултет Универзитета у Београду – ментор и члан
2. **Проф. др Бранкица Милојевић**, ужа научна област Урбанизам и планирање простора, Универзитет у Бањој Луци; АГГФ УНИБЛ – председник
3. **Проф. др Милијана Окиљ**, ужа научна област Заштита и ревитализација градитељског наслеђа, Универзитет у Бањој Луци; АГГФ УНИБЛ – члан
4. **Проф. др. Мирослав Малиновић**, ужа научна област Историја и теорија архитектуре и урбаног развоја, Универзитет у Бањој Луци; АГГФ УНИБЛ – члан
5. **Проф. др Ева Ваништа Лазаревић**, ужа научна област Урбанизам и просторно планирање, Архитектонски факултет Универзитета у Београду – члан

Након детаљног прегледа урађене докторске дисертације кандидата мр Јасне Гузијан, чланови Комисије подnose Наставно-научном већу Архитектонско-грађевинско-геодетском факултету Универзитета у Бањој Луци и Сенату Универзитета у Бањој Луци, следећи извештај:

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

- 1) Јасна (Крста) Гузијан;
- 2) Рођена 03.10.1973. године у Призрену, Република Србија;
- 3) Студирала од 1992–1998. године на Архитектонско-грађевинском факултету Универзитета у Приштини и дипломирала на тему "Реконструкција старог градског блока у Призрену";
- 4) Похађала је постдипломску наставу од 2002–2004. на Архитектонско-грађевинском факултету у Бањалуци из научне области Архитектура и урбанизам, ужа научна област Историчар - конзерватор. Одбранила магистарски рад на Архитектонско-грађевинском факултету у Бањој Луци (07.10.2010.) са темом „Урбана обнова градова до 30.000 становника у БиХ - пример града Требиња“ (ментор проф.др Нађа Куртовић-Фолић);
- 5) Аутор је и коаутор више десетина научних и стручних радова;

1. УВОДНИ ДЕО ОЦЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу члана 148. Закона о високом образовању (Сл. Гласник Републике Српске, број: 73/10, 104/11 и 84/12) и члана 33., Сенат Универзитета у Бањој Луци на 44. седници одржаној дана 06.07.2015. донео је Одлуку број: 02/04-3.2036-131/15 и дао сагласност на Извештај о оцени услова кандидата и подобности теме за израду докторске дисертације, под називом: „Обрасци урбане регенерације у функцији очувања идентитета историјског језгра - студија случаја Требиње“, кандидата мр Јасне Гузијан, дипл. инж. Архитектуре.

Докторска дисертација, кандидата мр Јасне Гузијан, дипл. инж. архитектуре, написана је на 304 страница, односно са уводним нумерисаним страницама и прилогом на 318 страница, и садржи: 62 слике, 6 табела, 62 карте, један графикон, два дијаграма, и 355 цитираних референци подељених на: примарне изворе 37, секундарне изворе 63, примарне изворе о граду Требињу 28, литературу објављену у часописима 99, литературу у зборницима и на конференцијама 67, студије случаја 13, међународне повеље и декларације 46, докторске дисертације и магистарске тезе 3. Подаци преузети са интернет страница 15.

Докторска дисертација обухвата шест поглавља и то:

ПОГЛАВЉЕ 1		
УВОД		1
1.1.	Проблем и предмет истраживања	1
1.2.	Циљеви и задаци истраживања	4
1.3.	Истраживачка питања и научне хипотезе	5
1.4.	Теоријска упоришта, ставови и схватања у литератури у подручју истраживања	6
1.5.	Примењена методологија	11
1.6.	Научна оправданост, полазиште и очекивани резултат и њихова примена	12
ПОГЛАВЉЕ 2		
ИДЕНТИТЕТ ИСТОРИЈСКОГ ЈЕЗГРА		16
2.1.	Увод	16
2.1.1.	Појам идентитета	
2.1.2.	Идентитет места	17

2.1.3.	Идентитет града	24
2.2.	Очување идентитета историјског градског језгра	28
2.2.1.	Значај очувања идентитета историјског градског језгра	30
2.3.	Физичка структура и форма града	33
2.3.1.	Појмови и значење	33
2.3.2.	Физичка форма и структура града – теорија и методологије	35
2.4.	Социо -културолошки оквир идентитета града	62
2.4.1.	Јавне функције и идентитет градског језгра	64
2.4.2.	Културни садржаји и утицај на идентитет	67
2.4.3.	Архитектура и уметност као елементи идентитета историјског језгра	69
2.4.4.	Духовни садржаји и симболи као темељ идентитета историјског језгра	71
2.5.	Економски аспект и идентитет	75
2.5.1.	Економске карактеристике историјског језгра града	75
2.5.2.	Привредни актери у језгру града – груписање и претсиж као обележје идентитета	78
2.5.3.	Економска динамика и променљивост идентитета језгра града (фиксни и променљиви фактори идентитета)	80
2.6.	Димензије културног идентитета као фактор урбаног развоја	82
2.6.1.	Интегрисани приступ идентитету историјског језгра града	85
2.6.2.	Динамика идентитета историјског језгра	89
2.6.3.	Креативна индустрија у функцији урбане регенерације	91
2.6.4.	Брендирање града као неопходност за успостављање идентитета	97
2.6.5.	Коме и чему служи идентитет града- примери	103
ПОГЛАВЉЕ 3		
УРБАНА РЕГЕНЕРАЦИЈА ИСТОРИЈСКОГ ЈЕЗГРА ГРАДА		110
3.1.	Појам урбане регенерације	110
3.2.	Урбана регенерација – просторни и временски контекст	112
3.3.	Урбана регенерација као концепт урбаног развоја	118
3.4.	Урбана регенерација историјског језгра- повеље, конвенције и декларације	121
3.5.	Различити начини и модели – европски модели	125
3.6.	Кључне карактеристике одрживог урбаног развоја историјског језгра	130
ПОГЛАВЉЕ 4		
ОБРАСЦИ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ ИСТОРИЈСКОГ ЈЕЗГРА		137
4.1.	Физички обрасци	137
4.2.	Културолошки обрасци	141
4.3.	Економски обрасци	143
ПОГЛАВЉЕ 5		
ИНТЕГРАЛНИ ПРИСТУП УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ – ПРИМЕР СЛУЧАЈА ТРЕБИЊА		144
5.1.	Историјски и урбани развој Требиња	144
5.1.1.	Положај и природне карактеристике Требиња	144
5.1.2.	Историјски развој Требиња	145
5.1.3.	Урбани развој Требиња у османском периоду	152
5.1.4.	Урбани развој Требиња под Аустро-угарском влашћу	158

5.1.5.	Урбани развој Требиња између два Светска рата	165
5.1.6.	Урбани развој Требиња након Другог светског рата	166
5.1.7.	Урбани развој Требиња крајем 20.века	168
5.2.	Идентитет историјског језгра Требиња – кључни фактори и динамика	169
5.3.	Интегрисани урбани развој, одрживост и социјални град	170
5.4.	Урбани обрасци Требиња	178
5.4.1.	Физички обрасци Требиња	178
5.4.2.	Пејзаж Требиња	179
5.4.3.	Историјско језгро града	183
5.4.4.	Улична матрица (путеви)	184
5.4.5.	Ивице (фасаде, зидови)	191
5.4.6.	Дистрикти	211
5.4.7.	Обележја	233
5.4.8.	Чворишта- жижне тачке	235
5.4.9.	Културолошки обрасци	251
5.4.10.	Духовни и симболички обрасци Требиња	256
5.4.11.	Економски обрасци	258
5.5.	Град у будућности- премишљање просторног и урбаног развоја града Требиња у контексту целине града и ширег окружења	263
5.5.1.	Историјски урбани пејзаж Требиња	264
5.5.2.	Историјско градско језгро Требиња	266
5.5.3.	Парцеле у историјском језгру	268
5.5.4.	Будући развој- економски, социјални и културни аспект	268
ПОГЛАВЉЕ 6		
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА		272
6.1.	Урбана регенерација и идентитет урбаног језгра као кључни фактори одрживе будућности града	274
ЛИТЕРАТУРА		280
ПРИЛОГ 1		
БИОГРАФИЈА АУТОРА		
1.	Биографија аутора	
ИЗЈАВЕ АУТОРА		
1.	Изјава о ауторству	
2.	Изјава о коришћењу	
3.	Изјава о идентичности штампане и електронске верзије докторске тезе	

У уводном делу су изложене претходне анализе и информација о мотиву, садржају и уоченим проблемима, које је аутор третирао као изазове, представљен је главни циљ и задаци истраживања са подциљевима као логичан след активности. Основни циљ је научно испитивање могућности формирања урбаних образаца регенерације у функцији очувања и унапређења идентитета града, који би били проверени на студији случаја града Требиња. Дефинисане су полазне хипотезе, образложена су досадашња истраживања на сличну и додирне теме и дата је њихова критичка анализа, образложена је методологија истраживања као и очекивани резултати и њихова примена.

У другом поглављу - Идентитет историјског језгра објашњава се појам

идентитета, а затим се дефинише појам идентитета места и града, као и значај очувања идентитета историјских градова. Следи анализа аспеката идентитета града: физичког, социо-културног и економског. Прво се утврђује физички идентитет града кроз форму и морфологију урбане матрице и њених елемената, а наставља се анализом социо-културолошког идентитета, духовних елемената и симбола града. Истраживање економског идентитета спроведено је у односу на промене градске матрице, као и функција и кључних елемената у њој. Следи разматрање значаја културног идентитета на урбани развој града, као и значаја креативних индустрија и брендирања у функцији урбане регенерације. У овом поглављу истраживања приказани су примери добре праксе европских градова која су имала за циљ очување идентитета.

У трећем поглављу - Урбана регенерација историјског језгра, истражује се појам, улога и циљеви урбане регенерације у савременом развоју града, као и значај идентитета у овом процесу. Истражују се позитивни и негативни утицаји урбане регенерације на град и историјско језгро уз аргументативну критичку анализу. Такође, приказани су и важни међународни документи који се односе на урбану регенерацију и анализирани су различити модели урбане регенерације и њихове промене у приступу током времена.

У четвртном поглављу - Обрасци урбане регенерације историјског језгра дефинишу се урбани обрасци за физички, социјални, културни, духовни и економски аспект. Утврђене су смернице као полазна основа петог поглавља у којем се они проверавају на конкретној студији случаја - граду Требиње.

У петом поглављу - Интегрални приступ урбаној регенерацији – пример случаја Требиње спроведено је емпиријско истраживање историјског градског језгра које се базира на идентитету и испитивању урбаних образаца у контексту урбане регенерације Требиња. На основу теоријског истраживања и на основу емпиријског истраживања о Требињу у петом поглављу дата је визија урбаног одрживог развоја града Требиња.

У шестом поглављу - Закључку, дата су закључна разматрања о постигнутим резултатима и могућностима њихове шире примене, као и препорука и смернице за будућа истраживања у овој области.

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Докторска дисертација под називом “Обрасци урбане регенерације у функцији очувања идентитета историјског језгра - студија случаја Требиње“ је резултат дугогодишњег истраживања кандидаткиње мр. Јасне Гузијан на тему урбаних образаца и идентитета града, која је резултирала са више десетина објављених научних радова. У ширем смислу, тема истраживања се наставља у оквирима урбане обнове, а у ужем на истраживања у њеној магистарској тези под називом „Урбана обнова градова до 30.000 становника у БиХ - пример града Требиња“, где се третира иста студија случаја са фокусом на обрасце урбане регенерације. Овим истраживањем се потврђује претпоставка да је могуће формирати одређене сетове образаца урбане регенерације кроз успостављање корелације између критичке анализе теорије урбане регенерације, идентитета, морфолошких, функционалних и историјских промена, у контексту културолошких образаца који условљавају социолошке односе и релације у простору.

Тренд глобализације допринео је да се градови суочавају са губљењем идентитета и деградацијом историјског језгра, као и губитком локалних вредности. Негативне последице на наслеђену урбану структуру отворило је питања о континуитету традиције и вредностима које носи материјално и нематеријално наслеђе. Упркос овим негативним трендовима, региони и градови и даље представљају средиште

амбијенталних вредности и културног идентитета, док су историјска језгра градова битан ресурс и могу играти важну улогу у будућем развоју градова. Основни мотив и изазов у овом истраживању је био да се процес урбане регенерације градова спроводи очувањем идентитета формирањем јединствених образаца урбане регенерације. Потреба за идентитетом је важна јер пружа хармонију и везу између промена и константе, везу између прошлости и садашњости. У истом духу се заједнице трансформишу али и везују, генерације су интегрисане узајаманом везом уз уважавање вишевековног људског искуства што град чини препознатљивим и јединственим.

Основни циљ овог истраживања је унапређење урбане обнове историјског градског језгра применом образаца урбане регенерације, као и дефинисање алата за унапређење квалитета ових простора, подизање нивоа њихове флексибилности и могућности једноставније, брже и ефикасније трансформације. Такође, циљ ове дисертације је утврђивање улоге историјског језгра у процесу регенерације и одређивању урбаних образаца. Кључан је однос према културном идентитету као фактору урбаног развоја. Квалитет урбане регенерације зависи од карактеристика историјског језгра, од интегралног односа града са његовим окружењем.

У контексту досадашњих проучавања урбанизма и архитектуре Требиња, ово је прво истраживање којим се научно испитују могућности урбане обнове и унапређења његовог идентитета коришћењем сложених релација са урбаним обрасцима регенерације.

Осим у кандидатовом претходном истраживању урбане обнове и идентитета Требиња (Guzijan, J., Cvijić, S. 2009, Гузијан 2010, Cvijić, S., Guzijan, J. 2013, 2016), овај проблем није био предмет посебних научних истраживања. Истраживање има за циљ фокусирање на очување идентитета града и сложене процесе урбане регенерације. Теоријско-искуствена полазишта овог рада чине групе извора информација и литературе: теоријски извори и студије о предмету и проблему истраживања - примарни и секундарни, примарни извори који се односе на град Требиње, те коришћена литература о контексту истраживања публикована у часописима, зборницима и конференцијама.

А) Примарни и секундарни извори информација који се односе на предмет и проблем истраживања

Најзначајнија група примарних теоријских извора из области архитектуре и урбанизма, на које се истраживање ослања, а фокусира се на тему идентитета града значајно представља књига Кевина Линча (Lynch, K. 1974). Алдо Роси (Rossi, A.) доноси нову идеју о идентитету града, повезујући концепт времена са идентитетом града. Значајна су истраживања Кристијана Норберг-Шулца (Norberg-Schulz, C. 1979), Лоа и Алтмана (Low, S., Altman, I. 1992), Релфа, Луиса, Лалија и Џејкоба (Relph, E. 1976; Lewis, P. 1979; Lalli, M. 1992; Jacob, J. 1961). Тема идентитета града односи се на истраживање Кевина Линча (Lynch, K. The image of city, 1960.), који је главни за разумевање урбаних простора и његових пет елемената како би идентификовали стратегије за развој градова. Ова теорија је најефикаснија за анализу физичких карактеристика простора. Архитекта Кристијан Норберг-Шулц (Norberg-Schulz, C. 1979) је почео користити термин „genius loci“ који је повезан са идентитетом града и емоцијама који доприносе читљивости урбане матрице.

За проучавање историјских градова, њиховог окружења, морфологије, физичких карактеристика и елемената, значајна су истраживања аутора Спире Костофа (Kostof, S. (1991) The city shaped: Urban patterns and meanings through history), где он анализира

феномен урбаних образаца кроз историју. Истраживање урбаних форми историјских градова је проучавано од стране британског географа Конзена (Conzen, M.R.), који се бавио урбаном морфологијом, односно природом и урбаним пејзажима. Италијански архитекта Муратори (Muratori, S.) у разумевању облика и структуре градова фокусирао се на типологију помоћу четири скале. Италијански архитекта Канига (Canigga, G.) и његови следбеници из школе „Caniggian“ развили су приступ како да архитектонске и урбане информације представе са разумевањем изграђеног окружења, истражујући структуру и историјски процес њихових формација. Дисциплине које доприносе проучавању урбане форме и структуре су: историја архитектуре, пејзажна архитектура, географија, археологија, као и урбана морфологија која проучава у ширем смислу облике људских насеља. Значајнија истраживања из ове области су истраживања Линча, Калена, Мориса, Конзена, Костофа, Мураторија, Крофа, Оливеирија и Кријера (Lynch, K. 1974; Cullen, G. 2007; Morris, A.E.J. 1994; Conzen, M.R.; Kostof, S. 1991, 1992; Muratori, S., Kropf, K. 1996, 2011; Oliveira, V. 2016; Krier, R. 1991). Истраживања која се односе на природно окружење и везаност за место истраживана су од стране Линча, Каплана, Рајлија, Хајдена, Калена и Норберг-Шулца (Lynch, K. 1975; Kaplan, R., Kaplan, S. 1989; Riley, R. 1992; Hayden, D. 1995; Cullen, G. 2007; Norberg-Schulz, K. 1975).

У истраживања о идентитету места, са аспекта социологије и психологије, убрајају се истраживања: везаности за место „place attachment“ (Low, S., Altman, I. 1992), „genius loci“ (Norberg-Schulz, C. 1979), дух места „spirit of place“ (Relph, E. 1976; Lewis, P. 1979), осећај за место „sense of place“ (Relph, E. 1976; Stedman, C.R. 2003; Lefebvre, H. 1974, 1984; Proshansky, M.H., Fabian, K.A., Kaminoff, R. (1983)); социологија места (Gierun, F.T. 2000); интегрисана теорија идентитета места од Кубе и Хамона (Cuba, L., Hummon, M.D. 1993), физичка и друштвена димензија од Хидалга и Хернандеза (Hidalgo, C.M., Hernández, B. 2001), тродимензионални приступ везаности за место од стране Сканилија и Гифорда (Scannell, L., Gifford, R. 2010), која говоре о истом концепту или приступу у формирању идентитета људи са простором. Теорија Хофстеда (Hofstad, G. 1980) се увелико користи у многим истраживањима, посебно у поређењу различитих култура између земаља.

Најзначајнији теоријски извори из области културне економије и економског идентитета односе се на: културни капитал (Throsby 2011; Zukin 1995), културне политичке економије (Fincher, R., Jacobs, J. 1998), и креативне и културне економије (Howkins, J., 2001; Scott, J. 1997; Florida, R. 2005; Landry, Ch., Bianchini, F. 1995; Kavaratzis, M., Ashworth, J.G. 2005; Prilenska, V. 2012; Kavaritz, M., Hatch, J.M. 2013).

Важна је и група теоријских извора о кључним концептима у вези са предметом и проблемом истраживања урбане регенерације (Roberts, P., Sykes, H. 2000; Mehta, P. 2008; Tallon, A. 2010; Jones, P., Evans, J. 2008), као и у домаћем оквиру (Lazarević-Vaništa, E. 1999, 2003; Ђукић, А. 2011, 2015; Стојков, Б. 1996, 1997, 1998; Mrdenović, Т. 2011). Књига Џејкобс Џејн (Jacobs, J. (1961) *The death and life of great american cities*) је утицала на значај уважавања социјалног фактора код урбане регенерације градова. Основ за разматрање урбане регенерације у просторном и временском оквиру представља научно-стручна литература (Coucha, C., Sykes, O., Borstinghaus, W. 2011; Beswick, A.C., Tsenkova, S. 2002; Hall, S. 2015; Elnokaly, A., Elseragy, A. 2011; Alpori, C., Manolea, C., 2013), као и извештаји и стратешки документи Владе Велике Британије (*The state of English cities*, 2006; *The Government's White Paper*, 2000; *Better Towns and Cities: Delivering an Urban Renaissance*, 1999; *The National Neighbourhood Renewal Strategy in 2001*; *The Sustainable Communities Plan in 2003*). За истраживање о урбаној регенерацији велики значај за разматрање су имале и међународне повеље, конвенције, декларације (*International Charter for the Conservation and Restoration of*

Monuments and Sites, 1964; Париска Конвенција, 1972; Amsterdam Declaration, 1975; Icomos conservation of smaller historic town, 1975; Recommendation concerning the safeguarding and contemporary role of historic areas. Nairobi, 1976; Конвенција о заштити архитектонског наслеђа Европе, Гранада, 1985; Агенда 21, 1992; The Habitat Agenda Istanbul, 1996; Australia Burra Charter, 1999; Xi'an declaration. On the conservation of the setting, of heritage structures, sites and areas, 2005; Agenda 21 za kulturu, 2004; Leipzig charter on sustainable european cities, 2007; Udine Declaration, 2007; Quebec declaration on the preservation of the spirit of place, 2008; Vallet declaration, 2011; Udine Declaration, 2007; ICOMOS Paris Declaration, 2011; UNESCO Recommend landscape, 2011; Conference on historic cities and urban regeneration, Bahrain, 2015;). Многа савремена истраживања су усмерена на културу и регенерацију (Evans, G., García, B., Bianchini, F., Landry, C., Greene, L.).

Теоријска истраживања о кључним концептима везана за урбане обрасце у функцији урбане регенерације односе се пре свега на истраживање Кевина Линча (Lynch, K. 1974). У ову групу извора спадају научни текстови и књиге из области морфологије и архитектуре (Conzen, M.R., Oliviera, V., Kropfa, K., Muratori, S., Cataldi, G., Goodey, B.), културе, урбане културе, социологије (Bolzonella, F. 2016; Bates, D. G., Plog, F. 1976; Hall, 1998; Landry, C., Bianchini, F. 2000; Montgomery, J. 2003; Gehl, J. 1996; Clavé, A.S. 2010) и економије (Evans, G., Zukin, S., Kavaratzis, M.).

Б) Примарни и секундарни извори информација који су непосредно везани за град Требиње

Примарни извори обухватају: просторно-планску и provedбену документацију, и законодавна и подзаконска акта о уређењу простора и грађењу. Ради се у знатној мери о архивској грађи више институција: Архива Босне и Херцеговине у Сарајеву, Архива Републике Српске у Бањалуци и Музеја Херцеговине у Требињу. Извори информација који се односе на период урбаног развоја после 1967. године, архивирани су у стручним установама: Урбанистичком заводу Републике Српске у Бањалуци, одељењима за просторно уређење и стамбено-комуналне послове Града Требиња, и при Републичком заводу за заштиту културно-историјског и природног наслеђа у Бањалуци.

Секундарни извори информација који се непосредно односе на Требиње, сазнања о друштвеном и историјском контексту његовог урбаног развоја, тумачења просторно-физичких, организационо-функционалних и амбијентално-структуралних промена које су се одвијале у анализираном периоду и у циљу препознавања и утврђивања основних својстава урбаног идентитета. У ову групу извора сврстани су теоријски и практични, научни и научно-стручни радови и текстови, књиге и монографије из области архитектуре и урбанизма, али и других дисциплина (историографије, историје уметности, етнологије, социологије и културне историје), који су послужили утемељивању и ширем сагледавању сазнања добијених овим научним истраживањем. Аутор Војислав Кораћ (1971) је писао о историји Требиња до Аустро-угарског периода. Био је и први уредник новине „Глас Требиња“. Његове књиге које се баве историјом Требиња подељене су на два значајна периода историје Требиња, период до доласка Турака, и историја Требиња у периоду од доласка Турака до 1878. године. Књига аутора Анте Фигурића бави се такође историјом Требиња. Велики значај у истраживању историје, археологије, историје уметности, етнологије представља научно-стручна литература у зборнику „Трибуниа“ издавача Музеја Херцеговине у Требињу. За урбани развој Требиња значајна су истраживања Крешевљаковића и Капићића (Kreševljaković, H., Kapidžić, H. 1954), као и

истраживања Скарић, В. (1933) и Тошић, Ђ. (1998). Значајно је писање о архитектури Требиња од стране архитекте Вука Рогановића који је објављивао радове у зборнику „Трибуниа“. За истраживање урбаног и историјског развоја Требиња значајна је и књига „Старо Требиње у фотографији“ аутора Есада Арнаутовића (Arnautović, Е. 1990).

В) Општи извори информација и посредно коришћена литература о ширем контексту истраживања

Општи извори информација и литература кориштени су посредно у сврху формирања обимније информационе основе рада, а у сврху сагледавања и разумевања ширег друштвеног и историјског контекста предмета истраживања. У ову групу су сврстани извори који се не односе непосредно на град Требиње, већ на опште теоријске поставке у посредној вези са предметом истраживања, из области архитектуре и урбанизма, али и других области и дисциплина које могу помоћи у расветљавању ширег контекста (социологија, географија, екологија, филозофија, психологија, историја уметности и др.), у форми студија, есеја, критика, приказа, приручника и сл.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Предметно истраживање се ослања и надограђује на резултате претходних истраживања, како у свету тако и у региону. Овако добијени материјал се проверава и анализира укрштањем више аспеката. Неки од разматраних аспеката који су кључни за успостављање урбаних образаца су: морфолошки, културолошки, социолошки, духовни, економски и еколошки. Они су, поред архитектуре и урбанизма, својствени и другим, више или мање сродним научним дисциплинама, као што су: културна/урбана географија, екологија, урбана социологија, историографија, историја уметности, урбана економија. Бројност аспеката овог истраживања је резултат сложености феномена урбаног идентитета, али и процеса урбане регенерације.

Емпиријски део овог научног истраживања базиран је на подацима и сазнањима добијеним непосредним теренским посматрањем просторних образаца урбане форме Требиња (специфичних амбијената са идентитетом) и на основу анализе примарних и секундарних извора о граду Требињу у проблемском контексту предмета истраживања и временском оквиру од периода османског царства до данас.

Примарни извори информација (релевантни за Републику Српску и Требиње), представљају садржај формиране и систематизоване документационо-информационе основе, подељене у две групе: а) просторно-планска и проведбена документација - у контексту планирања и усмеравања урбаног развоја града Требиња и б) периодика и монографије које су се односиле непосредно на Требиње и предметну проблематику, као и фотографска документација о граду Требињу.

Због дефинисаног временског оквира истраживања од периода османског царства до данас, у знатној мери се ради о архивској грађи следећих институција: Архива БиХ у Сарајеву, Архива РС у Бањалуци и Музеја Херцеговине у Требињу. Извори информација који се односе на период урбаног развоја после 1967. године, архивирани су у стручним установама: Урбанистичком заводу Републике Српске у Бањалуци и Републичком заводу за заштиту културно-историјског и природног наслеђа у Бањалуци.

У предметном раду није дошло до измена у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе. Истраживање је реализовано комбиновањем неколико основних и специфичних научних метода и техника које се примењују у области архитектуре и урбанизма, као и метода и техника које се примењују у додирним

областима социологији и историји. Општа научна метода која је примењена при изради докторске дисертације је аналитичко-синтетичка метода која обједињује и структурира теоријска истраживања, и емпиријско истраживање у циљу доказивања постављених хипотеза. Хипотеза је проверена уз помоћ више научних метода истраживања: методе научне анализе (критичка анализа садржаја примарних и секундарних теоријских извора), историјске методе, методе студије случаја која омогућава критичко истраживање и у завршном делу комбиновањем методе критичке анализе и методе логичке аргументације. Студија случаја је спроведена на град Требиње, на коме су проверени предходно дефинисани обрасци урбане регенерације.

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Овим истраживањем се потврдило да је могуће успоставити одговарајуће урбане обрасце за регенерацију историјског језгра града који одговарају културолошким, физичким и функционалним карактеристикама, не нарушавајући већ потврђујући идентитет града а уједно и омогућавајући трансформације у оквирима савремених друштвених захтева и актуелних теоретских поставки у форми усвојених међународних повеља и декларација. Кандидаткиња је успешно испитала и утврдила генезу и трансформацију урбаних елемената кроз време, у погледу утицаја природних и створених елемената на њихово формирање и развој, као и формирање специфичног културолошког амбијента који је имао кључну улогу у очувању инхерентних одлика идентитета града. Собзиром да је један од повода за ово истраживање била уочена чињеница неопходности теоријског и критичког преиспитивања процеса урбане регенерације историјског градског језгра у савременом друштву, кључни теоријски допринос предложеног истраживања огледа се у постављању концепта процеса урбане регенерације. Практичан допринос се огледа у формирању урбаних образаца који би могли да се користе у процесима израде урбанистичких планова и пројеката, а у циљу очувања идентитета историјског градског језгра.

На основу резултата теоријског и емпиријског истраживања, утврђено је да је применом предложених образаца регенерације могуће спровести трансформације унутар историјског језгра на начин да се очува идентитет града. Овим истраживањем је дат допринос дисциплини урбане обнове и регенерације градских простора кроз преиспитивање идентитета, карактера, улоге и потенцијала урбаних простора за побољшање квалитета и интензитета њиховог коришћења.

Овим истраживањем је афирмисан значај очувања идентитета историјског градског језгра у процесу урбане регенерације, као и прилагођавање физичких елемената и функције променљивим контекстуалним условима, али и савременим трендовима у заштити и очувању културног наслеђа. Резултати истраживања дати су у општој форми квалитативних препорука, смерница и принципа за обнову, планирање и обликовање урбаних елемената у функцији унапређења урбаног идентитета, али су формулисани тако да могу бити адаптирани и применљиви, како у регионалном просторном контексту, тако и сродном друштвеном и културном контексту, што представља неке од циљева постављених на почетку спроведеног истраживања.

Кандидаткиња је остварила и научни допринос методологији истраживања, јер је кроз узорно постављену структуру рада показала да је у потпуности савладала различите методе примењиве у научном раду. Посебно треба издвојити три области у којима су до изражаја дошле њене способности искусног истраживача. То је прво, способност одабира и интерпретације података из извора и литературе, што јој омогућава да формира солидну подлогу на којој ће градити своје истраживање. Друго је, доследна примена научних метода и темељан рад у прикупљању грађе и релевантне

документације везане за предмет рада, те аналитичан, прецизан и објективан приступ проблему који обрађује. Треће је јасно постављање принципа и критеријума на основу којих ће доносити своје закључке и вредновање. Посебан допринос је у успостављању апарата за креирање образаца урбане регенерације у процесу урбане обнове и унапређења урбаног идентитета. Такође проширена су и продубљена знања на тему урбаног идентитета и урбане регенерације. Истраживање доприноси дисциплини урбане обнове историјског градског језгра кроз преиспитивање различитих карактеристика и одлика које изражавају урбани идентитет одређене средине.

Практични допринос дисертације налази се у дефинисању урбаних образаца за регенерацију историјског језгра. С обзиром на природу концепта обрасца, просторни обрасци за регенерацију историјског језгра су генерално примењиви, јер указују на принцип релација просторних елемената и функција док остављају велики број могућности визуелног дефинисања простора и прилагођавања културолошким разликама. Као истраживачки и научни допринос може се сматрати изношење и фокусирање мање познатих или недовољно истраживаних историјских чињеница о културном контексту формирања и трансформација урбане матрице Требиња и њених конституитивних елемената. Практични допринос истраживања се огледа и у примени сазнања о новијим развијенијим моделима и стратегијама урбане регенерације и њихова уградња у предложене урбане обрасце.

Остварени научни резултати који припадају теоријском и методолошком доприносу су универзално примењиви и упоредиви у ужем научном контексту и сродним дисциплинама на које се ослањају. Примењивост и могућност провере резултата истраживања произилази из примене научно признатих аналитичких метода и техника истраживања. Уколико би се применили у пракси урбане обнове резултати и предлози произашли из истраживања представљали би методолошки и концептуални помак.

Ова докторска дисертација, у којој су истражени урбани обрасци историјског градског језгра и могућност њихове примене, један је од првих научних радова на ову тему на Архитектонско - грађевинско - геодетском факултету у Бањалуци. Захваљујући овом истраживању биће омогућено преношење знања из ове области научној и стручној јавности.

Истраживање је, у контексту урбанизма и архитектуре Требиња, прво истраживање генезе отворених јавних простора историјског језгра града и прво емпиријско истраживање јавних простора историјског градског језгра које се базира на идентитету и испитивању урбаних образаца у контексту урбане регенерације.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Докторска дисертација кандидаткиње мр. Јасне Гузијан презентује резултате научног истраживања на целовит, структурално јасан, документован и логички аргументован начин. Теоријски основ дисертације и одабрани сет научних метода одговарају постављеним истраживачким питањима и хипотезама истраживања. Дисертација је произвела резултате који потврђују постављени систем хипотеза. Докторска дисертација показује да је кандидаткиња овладала различитим теоријским основама и методолошким приступима научног истраживања и показала да поседује потребна знања и вештине да доследно спроведе самостална научна истраживања и дође до резултата који представљају допринос у области архитектуре и уже научне области урбанизма и просторног планирања.

Комисија посебно истиче научни допринос тезе у области урбанизма, резултате у домену теоријског и методолошког научног доприноса и могућност примене методологије и налаза истраживања у пракси, односно урбаној обнови.

Имајући у виду целокупан научно-истраживачки опус кандидаткиње, садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом Извештају, Комисија доноси позитивно мишљење о докторској дисертацији у целини и закључује да дисертација садржи значајан допринос у области архитектуре и урбанизма, и предлаже Наставно-научном већу Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци да се кандидаткињи мр. Јасни Гузијан одобри јавна одбрана докторске дисертације под називом “Обрасци урбане регенерације у функцији очувања идентитета истројијског језгра - студија случаја Требиње”.

Датум 16.03.2021.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

Проф. др Александра Ђукић,
Универзитет у Београду; Архитектонски факултет,
Ментор и члан

Проф. др Бранкица Милојевић,
Универзитет у Бањој Луци; АГГФ УНИБЛ,
Председник комисије

Проф. др Милијана Окић,
Универзитет у Бањој Луци; АГГФ УНИБЛ,
Члан

Проф. др Мирослав Малиновић,
Универзитет у Бањој Луци; АГГФ УНИБЛ,
Члан

Проф. др Ева Ваништа Лазаревић,
Универзитет у Београду; Архитектонски факултет,
Члан

